

MICHAŁ SIEDZIAKO

SZCZECIŃSCY KATOLICY PO PAŹDZIERNIKU '56

Dokumenty do historii Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie

Jednym z głównych przejawów tzw. odwilży, związanej ze zmianą dotychczasowych praktyk rządzenia i odejściem od masowego terrorku, której apogeum w Polsce stał się Październik '56, była aktywizacja polityczna szerokich kręgów społeczeństwa¹. Ożywienie ogarnęło także środowiska katolików świeckich, których wszelakie formy niezależnej aktywności były tłumione w latach stalinizmu². W całym kraju powstało kilkadziesiąt katolickich klubów

---

¹ Na temat Października '56 w skali kraju szerzej zob. m.in. P. Machcewicz, *Rebellio-us Satellite. Poland 1956*, Washington–Stanford 2009 (zmieniona i rozszerzona wersja książki opublikowanej w Polsce – tenże, *Polski rok 1956*, Warszawa 1993); Z. Rykowski, W. Władyka, *Polska próba. Październik '56*, Kraków 1989. W skali Pomorza Zachodniego: *W poszukiwaniu tożsamości. Październik 1956 na Pomorzu Zachodnim*, red. M. Machałek, A. Makowski, Szczecin 2007; K. Kozłowski, *Od Października '56 do Grudnia '70. Ewolucja stosunków społeczno-politycznych na Wybrzeżu (1956–1970)*, Szczecin 2002; *Wydarzenia polityczne 1956 roku na Pomorzu Zachodnim*, red. K. Kozłowski, Szczecin 1997; *Źródła do dziejów Pomorza Zachodniego*, t. VIII, *Rok 1956 w województwie szczecińskim*, oprac. K. Kozłowski, Szczecin 1998.

² Elementem antykościelnej polityki władz komunistycznych w Polsce było wydanie 5 sierpnia 1949 roku. „Dekretu o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach”, który nakładał na stowarzyszenia katolików świeckich obowiązek uzyskania, pod groźbą rozwiązania i zarekwirowania majątku, w ciągu 90 dni formalnej rejestracji (wcześniej stowarzyszenia mające na celu wykonywanie kultu religijnego były z takiego obowiązku zwolnione). Episkopat uznając te działania za bezprawne, 3 listopada 1949 roku zawiesił działalność wszystkich stowarzyszeń katolickich w Polsce. W kolejnych latach jedynym funkcjonującym legalnie świeckim stowarzyszeniem katolików było zarejestrowane formalnie od 1952 roku, współpracujące z władzami, Stowarzyszenie PAX Bolesława Piaseckiego.

dyskusyjnych na czele z Ogólnopolskim Klubem Postępowej Inteligencji Katolickiej w Warszawie (OKPIK)³.

Próbie powołania KIK-u podjęto także w Szczecinie. Jednym z jego głównych organizatorów był były żołnierz AK, wcześniej związany ze Stowarzyszeniem PAX, Aleksander Ejsmont. W samym Szczecinie nie było co prawda Oddziału Wojewódzkiego PAX-u (powstał dopiero w czerwcu 1957 roku⁴), prowadził tu jednak oddział paksowskiego „Słowa Powszechnego” oraz angażował się w działalność Komisji Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich (KDiŚDK)⁵. Utrzymywał przy tym kontakty z grupą działaczy z Warszawy, którzy w 1955 roku opuścili organizację Piaseckiego jako tzw. fronda. W jej skład wchodził późniejsi współzałożyciele wspomnianego OKPIK-u, m.in.: Janusz Zabłocki, Tadeusz Mazowiecki, Jerzy Krasnowolski i Juliusz Eska⁶. Już wio-

³ Ogólnopolski Klub Postępowej Inteligencji Katolickiej został powołany przez grupę kilkudziesięciu intelektualistów i działaczy katolickich, którzy po zakończeniu VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 roku, na którym wybrano nowe władze partyjne, wystosowali oświadczenie z poparciem dla „zerwania ze stalinizmem” i dalszych zmian w Polsce. Sygnatariusze oświadczenia wywodzili się z kilku różnych środowisk. Byli wśród nich dawni redaktorzy krakowskiego „Tygodnika Powszechnego”, uczestnicy tzw. frondy, którzy w 1955 roku opuścili Stowarzyszenie PAX, byli działacze zlikwidowanego chrześcijańsko-demokratycznego Stronnictwa Pracy i katolickich organizacji młodzieżowych, kilku pracowników naukowych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Prezesem OKPIK-u został Jerzy Zawieyski, do zarządu weszli także Jerzy Turowicz, Irena Sławińska (wiceprezesa), Waclaw Auleytner, Zygmunt Kubiak, Tadeusz Mazowiecki, Zygmunt Skórzyński (sekretarza). Inauguracyjne zebranie z udziałem ok. 600 osób miało miejsce 5 XI 1956 r. w siedzibie Związku Literatów Polskich w Warszawie. Własny lokal, przy ul. Kopernika 34, klub otrzymał miesiąc później, zaś w styczniu 1957 roku jednorazową dotację od premiera na jego adaptację i rozpoczęcie działalności. Do OKPiK-u dołączały kolejne kluby terenowe m.in. z: Krakowa, Wrocławia, Lublina, Łodzi, Poznania, Szczecina, Białegostoku, Tarnowa i Opola. Szerzej zob. Oświadczenie o powstaniu Ogólnopolskiego Klubu Postępowej Inteligencji Katolickiej, październik 1956 roku, [w:] A. Friszke, *Koło posłów „Znak” w Sejmie PRL 1957–1976*, Warszawa 2002, s. 157–158; A. Friszke, *Oaza na Kopernika. Klub Inteligencji Katolickiej 1956–1989*, Warszawa 1997, s. 42–49; A. Friszke, *Początki Klubów Inteligencji Katolickiej*, „Więź” 1996, nr 10, s. 181–204.

⁴ Zob. T. Kenar, *Oddział Wojewódzki PAX w Szczecinie wobec Kościoła katolickiego*, [w:] *Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej w latach 1945–1989*, red. T. Ceynowa, P. Knap, Szczecin 2010, s. 233–241.

⁵ K. Kowalczyk, *W walce o rząd dusz. Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1956*, Szczecin 2003, s. 246.

⁶ J. Żaryn, *Janusz Zabłocki – chrześcijański demokratą zaangażowany w PRL (cz. 1)*, [w:] J. Zabłocki, *Dzienniki 1956–1965*, t. 1, Warszawa 2008, s. 10.

sną 1956 roku grupa ta utworzyła wraz z grupą młodych o poglądach marksistowskich wieloświatopoglądowy Klub Okrągłego Stołu (KOS), który wraz z innymi klubami dyskusyjnymi z całego kraju o różnej proveniencji ideowej dołączył do Krajowego Ośrodka Współpracy Klubów Inteligencji (KOWKI)⁷.

W okresie wrzenia politycznego związanego z trwającymi obradami VIII Plenum KC PZPR, na którym przywództwo w partii objął Władysław Gomułka⁸, Ejsmont przebywał w Warszawie. Dnia 20 października uczestniczył w zebraniu KOWKI, na którym udzielono poparcia proponowanym zmianom w kierownictwie partyjnym oraz „demokratycznym siłom w partii”, następnie w wiecu na Politechnice⁹. Z kolei 29 października brał udział w organizacji społecznej straży porządkowej podczas powitania powracającego na swój urząd po przeszło trzyletnim okresie uwięzienia prymasa Stefana Wyszyńskiego¹⁰. Znając klimat stolicy, dodatkowo dopingowany przez znajomych, którzy 24 października znaleźli się w gronie założycieli OKPIK-u, przystąpił do działań w Szczecinie.

Idea powołania lokalnego KIK-u dyskutowana była w kilku środowiskach, obejmujących przede wszystkim pracowników i absolwentów szczecińskich uczelni (na czele z Politechniką) oraz prawników¹¹. Janusz Zabłocki pod datą 24 stycznia 1957 roku zanotował w swoim dzienniku: „W poczcie list od Alka Ejsmonta ze Szczecina, to już w tym miesiącu drugi. Zawiadania mnie, że organizowanie tam klubu inteligencji katolickiej (co mu sugerowaliśmy) postępuje i rokuje niezłe nadzieje. Współdziała blisko z mecenasem Romanem Łyczywkiem, harcmistrzem Szarych Szeregów i działaczem Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich, którego typuje na prezesa. Starania trafiają na dobry grunt: będą w klubie reprezentatywni ludzie z Politechniki [Szczecińskiej] – wykładowcy i młodzież. A także jacyś znani rzemieślnicy. Przewodniczący MRN, do którego trafili, przyobiecał lokal; nie jest wykluczona także jakaś

⁷ A. Friszke, *Oaza...*, s. 34–35.

⁸ Szerzej zob. m.in. A. Friszke, *Rozgrywka na szczycie. Biuro Polityczne KC PZPR w październiku 1956*, [w:] tenże, *Przystosowanie i opór. Studia z dziejów PRL*, Warszawa 2007, s. 83–106.

⁹ J. Zabłocki, dz.cyt., s. 21–22.

¹⁰ Tenże, s. 36.

¹¹ Por. E.J. Bilicki, *Początki w Szczecinie duszpasterstwa i działalność katolicko-społeczna w latach 1945–1970 i późniejszych we wspomnieniach Edmunda Jana Bilickiego*, Szczecin 2005, s. 160; tenże, *Środowiska katolickie na Ziemiach Odzyskanych*, [w:] *Działania elit katolickich w Szczecinie. Zbiór dokumentów*, zebrał i komentarzem opatrzył E.J. Bilicki, Szczecin 2010, s. 18.

dotacja »na rozruch« z WKFJN, analogicznie jak to uczynił OKPIK. Alek jest dobrej myśli i snuje wiele projektów¹².

Spotkanie założycielskie miało miejsce w lutym 1957 roku. Przyjęto na nim deklarację ideową [zob. dokument nr 1] oraz wybrano zarząd tymczasowy. Na jego czele jako prezes stanął Jan Żyliński, I wiceprezesem został Roman Barcikowski, sekretarzem zaś Ejsmont. Po wstępnych rozmowach w Prezydium Miejskiej Rady Narodowej uzyskano zapewnienie otrzymania wsparcia w rozwinięciu działalności klubu – przydzielenia lokalu oraz pomocy w jego wyposażeniu [zob. dokument nr 4].

W tym samym czasie w Warszawie toczyła się już dyskusja na temat kształtu przyszłego ruchu klubowego. W dniu 17 lutego na zebraniu członków-założycieli OKPIK-u w Warszawie starły się dwie koncepcje. Grupa krakowska zaproponowała likwidację ogólnopolskiego klubu i utworzenie klubów terenowych, które razem tworzyłyby formę związku. Z drugiej strony, Stefan Wilkanowicz i Ludwik Dembiński postulowali rejestrację jednego stowarzyszenia z prawem otwierania oddziałów. Zwyciężyła pierwsza z nich. Dnia 10 marca 1957 roku na zjeździe przedstawicieli klubów z całego kraju w Warszawie (ze Szczecina uczestniczyli w nim Ejsmont i Łyczywek¹³) podjęto decyzję o utworzeniu Komitetu Organizacyjnego Związku Klubów Inteligencji Katolickiej¹⁴. Jak stwierdza Andrzej Friszke, „wydaje się, że podjęta pod naciskiem Krakowa decyzja była poważnym błędem. Zarejestrowanie OKPIK jako organizacji ogólnopolskiej byłoby dużo łatwiejsze (choćby dzięki kontaktom Zawieyskiego z Gomułką i Cyrankiewiczem), niż przeprowadzenie wielu równoległych akcji o rejestrację na szczeblu wojewódzkim¹⁵. Tymczasem w marcu 1957 roku MSW wydało obwieszczenie nakładające na kluby terenowe obowiązek występowania do władz wojewódzkich o wpisanie do rejestru stowarzyszeń¹⁶.

Dnia 16 kwietnia 1957 roku w lokalu udostępnionym przez Radę Adwokacką odbyło się oficjalne Walne Zebranie Założycielskie KIK-u w Szczecinie. Przyjęto na nim statut (opracowany na podstawie statutu klubu krakowskiego przy konsultacji Jacka Woźniakowskiego¹⁷) [zob. dokument nr 3] i wybrano komisję rewizyjną, na czele której stanął Łyczywek, oraz nowy zarząd w skła-

¹² J. Zabłocki, dz.cyt., s. 63.

¹³ Tamże, s. 73.

¹⁴ A. Friszke, *Początki...*, s. 196–197.

¹⁵ Tamże, s. 200.

¹⁶ Tamże, s. 197.

¹⁷ E.J. Bilicki, *Początki w Szczecinie...*, s. 161.

dzie: Roman Barcikowski (prezes), Aleksander Ejsmont (wiceprezes), Edmund Bilicki (wiceprezes), Józef Wątorski (sekretarz), Henryk Byczyk (skarbnik), Antonina Sienicka i Hilary Williński (członkowie)¹⁸. Tego samego dnia złożono formalny wniosek o rejestrację do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie¹⁹.

W oczekiwaniu na decyzję o rejestracji szczeciński KIK zaczął rozwijać działalność związaną z organizacją odczytów i dyskusji. Wykłady w ramach tej działalności wygłaszali m.in.: Karol i Konrad Górscy z Torunia, Jacek Woźniakowski, Antoni Gołubiew, Stanisław Stomma [zob. dokument nr 6], jak również sami szczecinianie – Roman Łyczywek czy o. Władysław Siwek TJ, którzy przeprowadzili cykl wykładów na temat etyki zawodowej. Miejsc do spotkań użyczała m.in. Naczelna Organizacja Techniczna oraz Klub 13 Muz²⁰.

Pod koniec kwietnia 1957 roku kierownictwo partyjne otrzymało z MSW notatkę na temat rozwijającego się ruchu klubowego. Stwierdzano w niej, że powiązane ze sobą ideologicznie i organizacyjnie kluby z całego kraju mogą stworzyć namiastkę partii chadeckiej, jednocześnie sugerując m.in.: „1) odmawiać rejestracji klubów, które zamierzają działalnością swą obejmować teren województwa, 2) odmawiać rejestracji w tych wypadkach, gdy wśród założycieli figurują osoby znane ze swej wrogiej postawy wobec Polski Ludowej (karane sądownie lub tp.)”²¹. Na posiedzeniu 28 czerwca 1957 roku Biuro Polityczne KC PZPR podjęło decyzję, ażeby „zalegalizować 6–7 klubów w większych miastach i w okresie mniej więcej roku obserwować ich działalność”. Po tym czasie miały zapaść ostateczne decyzje w sprawie przyszłości poszczególnych KIK-ów, przy czym miały one „nosić charakter ściśle dyskusyjny, być organizacyjnymi lokalnymi bez filii i organizacji terenowych”²².

W tej sytuacji szczeciński KIK nie miał większych szans na rejestrację. Lokalny aparat bezpieczeństwa od początku zaliczał tworzące go środowisko

¹⁸ Archiwum Państwowe w Szczecinie (dalej: AP Sz), Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (dalej: PWRN), 13278, Protokół z Walnego Zebrania Założycielskiego członków Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie odbytego w dniu 16 IV 1957 r. w lokalu Rady Adwokackiej, k. 1–7; tamże, Skład zarządu Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie wybranego wraz z komisją rewizyjną 16 IV 1957 r., k. 33.

¹⁹ Ibidem, Podanie o zarejestrowanie Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie, Szczecin, 16 IV 1957 r., k. 27–28.

²⁰ E.J. Bilicki, *Początki w Szczecinie...*, s. 161.

²¹ Cyt. za: A. Friszke, *Początki...*, s. 200.

²² Cyt. za: tamże, s. 201. Zob. też: A. Friszke, *Kościół a państwo realnego socjalizmu. Próba kompromisu w roku 1957*, „Więź” 1997, nr 3, s. 151.

do wrogich grup, które starają się działać przeciwko władzom „pod legalnym przykryciem”²³. Mieli to być „przeważnie adwokaci, lekarze, profesorowie itp., element z przeszłości o zapatrywaniach sanacyjno-klerykałnych rozpracowywanych przez nasze organa, podejrzani o współpracę z obcym wywiadem jako były aktyw podziemia itp.”²⁴

Zasadnicze zastrzeżenia wzbudzał Aleksander Ejsmont. Był on osobą dobrze znaną tajnej policji politycznej, która interesowała się nim od lat 40., kiedy organizował w Szczecinie kanał przerzutowy na Zachód dla byłych żołnierzy Armii Krajowej i „spalonych” żołnierzy powojennego podziemia niepodległościowego. W marcu 1947 roku ujawnił się, korzystając z amnestii dla członków nielegalnych organizacji niepodległościowych²⁵. Kiedy w 1953 roku zaangażował się w działalność w związanej ze Stowarzyszeniem PAX KDiSDK w dalszym ciągu był bacznie obserwowany. Według władz miał w niej „prowadzić obłudną dwulicową politykę w stosunku do Wojewódzkiego Komitetu Frontu Narodowego i Okręgowej Komisji Księży jak i w stosunku do Referatu do Spraw Wyznań [Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie – przyp. M.S.]. Od samego początku starał się izolować od tych instytucji i wprowadzać je w błąd. [...] Ostatnio np. uknuł plan dokooptowania na zjeździe księży w dniu 11.12.br. do kierownictwa komisji najbardziej reakcyjnych księży i wysłania ich na zjazd krajowy do Warszawy oraz dokooptowania do kierownictwa komisji kilku osób świeckich znanych ze swojego wrogiego stosunku do Państwa Ludowego bez uzgodnienia ich kandydatur z kimkolwiek by w ten sposób zapewnić w kierownictwie komisji przewagę elementu reakcyjnego”²⁶. Za swoje działania Ejsmont został usunięty z KDiSDK w 1955 roku. Osobami wzbudzającymi zastrzeżenia Służby Bezpieczeństwa w gronie założycieli szczecińskiego KIK-u byli także m.in. Józef Augustowski („major »dwujki [sic!] przedwojennej«, członek AK w czasie okupacji, po wyzwoleniu znany ze swej wrogiej postawy wobec Władzy Ludowej”), Zygmunt Specyalski („b[ły]ty członek AK w stopniu majora”) i Roman Łyczywek („w czasie okupacji należał do endeckiej organizacji »Ojczyzna«, utrzymywał kontakt z delegaturą

²³ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie (dalej: AIPN Sz), 008/51, Przemówienie zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa w Szczecinie Kazimierza Małkiewicza na odprawie wojewódzkiej, Szczecin, 2 III 1957 r., k. 11.

²⁴ Tamże, k. 13.

²⁵ AIPN Sz, 009/31, t. 1, Oświadczenie Aleksandra Ejsmonta, Szczecin, 15 III 1947 r., k. 17–18.

²⁶ Tamże, Notatka kierownika Referatu do Spraw Wyznań PWRN w Szczecinie, Szczecin, 14 XII 1953 r., k. 92.

tw. rządu londyńskiego i był przez nich typowany na Wojew[odę] Okręgu Pomorskiego. Po wyzwoleniu należał do Str[onnictwa] Pracy i jako jego działacz bojkotował pierwsze po wojnie wybory do Sejmu²⁷). Negatywnie oceniano także związki stowarzyszenia z o. Siwkiem, który został jego opiekunem²⁸.

Na podstawie polecenia naczelnika Wydziału V Departamentu III MSW ppłk. Stanisława Morawskiego lokalni funkcjonariusze aparatu bezpieczeństwa mieli zebrane na temat klubów informacje przekazywać ustnie kierownikom wydziałów społeczno-administracyjnych prezydiów wojewódzkich rad narodowych, które odpowiadały za rejestrację stowarzyszeń²⁹. Choć odmowną decyzję w sprawie rejestracji szczecińskiego KIK-u [zob. dokument nr 7] podpisał zatem formalnie zastępca kierownika tegoż wydziału w PWRN w Szczecinie, możemy tylko domyślać się, gdzie zapadła ona w rzeczywistości. Oficjalne pismo nie zawierało przy tym rzecz jasna wskazanych wyżej zastrzeżeń. Podobnej treści były także uzasadnienia odmowy zarejestrowania KIK-ów w innych miastach, m.in. w: Malborku, Augustowie, Gdańsku, Gliwicach, Lublinie, Tarnowie, Opolu, Łodzi, Białymstoku czy Katowicach³⁰.

W latach 1957–1958 władze zgodziły się na legalizację tylko pięciu KIK-ów, w Warszawie, Poznaniu, Toruniu, Krakowie i Wrocławiu (po interwencjach)³¹. W przypadku szczecińskiego klubu żadnego efektu nie przyniosło odwołanie złożone do MSW. Pismem z 22 października 1957 roku dyrektor Departamentu Społeczno-Administracyjnego ministerstwa powiadomił szczecinian o zatwierdzeniu zaskarżonej decyzji PWRN wraz z zawartą w niej argumentacją³².

Jak wspomina jeden z założycieli KIK-u w Szczecinie, Edmund Bilicki, po odmowie rejestracji „praca grupy założycieli przeniosła się do Parafii oo. Jezuitów i tam stanowiliśmy grupę »siwkowców« w Duszpasterstwie Akademickim [od nazwiska jego opiekuna, wspomnianego o. Siwka, który pracował w Szczec-

²⁷ Tamże, Informacja dot. założyciela Klubu Inteligencji Katolickiej ob. Ejsmonta Aleksandra, Szczecin 1957 r. [brak daty dziennej], k. 163.

²⁸ Tamże. Zob. M. Siedziako, *Działalność duszpasterska o. dr. Władysława Siwka TJ w Szczecinie*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2013, nr 1 [w druku].

²⁹ AIPN Sz, 008/131, t. 1, Pismo naczelnika Wydziału V Departamentu III MSW do naczelnika Wydziału III ds. bezpieczeństwa KWMO w Szczecinie, b. m. i d. [wpłynęło 3 VII 1957 r.], k. 225.

³⁰ A. Friszke, *Początki...*, s. 202.

³¹ Tamże, s. 204.

³² AP Sz, PWRN, 13278, Pismo do założycieli Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie podpisane przez dyrektora Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW, [Warszawa] 22 X 1957 r., k. 61.

cinie do 1970 roku – przyp. M.S.], a potem przyjęła się nazwa Duszpasterstwo Inteligencji³³. W kolejnych latach niektórzy szczecinianie byli też członkami KIK-ów w innych miastach. Sam Bilicki należał przykładowo do klubu poznańskiego, zaś Ewaryst Waligórski czy Michał Plater-Zyberk do klubu warszawskiego³⁴. Środowisko było rzecz jasna płynne – niektórzy po nieudanej próbie powołania klubu się od niego odsunęli, inni utrzymywali w dalszym ciągu bliskie kontakty, spotykając się w ramach wspomnianych duszpasterstw czy w prywatnych mieszkaniach. Z biegiem lat pojawiali się także nowi ludzie. Idea powołania w Szczecinie stowarzyszenia inteligencji katolickiej przez cały czas była w nim podtrzymana. Poprzez kontakty z posłami z Koła Poselskiego „Znak” w latach 60. i 70. kilkakrotnie sondowano, czy istnieje możliwość założenia w Szczecinie KIK-u. Odpowiedź zawsze była jednak odmowna³⁵. Wspomnianą ideę udało się zrealizować dopiero w okresie wybuchu społecznej aktywności po Sierpniu '80, kiedy powstał i został zarejestrowany Szczeciński Klub Katolików³⁶.

***

Wszystkie prezentowane materiały pochodzą ze zbiorów Archiwum Państwowego w Szczecinie, odnaleźć je można w zespole Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie, w teczce o sygnaturze 13278. Dokumenty poddano obróbce redakcyjnej, poprawiono błędy literowe, rozwinięto skróty etc. Pogrubioną czcionką zaznaczono podkreślenia oryginałów i pieczęcie. Tekst opatrzone przypisami biograficznymi, przy których przygotowaniu autor korzystał z dostępnej literatury, w tym przede wszystkim z *Encyklopedii Szczecina* pod redakcją Tadeusza Białeckiego³⁷. Niezbędne poszukiwania przeprowadzono również w szczecińskich archiwach: Instytutu Pamięci Narodo-

³³ E.J. Bilicki, *Początki w Szczecinie...*, s. 162.

³⁴ Relacje: Edmunda Bilickiego z 9.02.2009 oraz Ewarysta Waligórskiego z 2.12.2009 roku, nagrania w zbiorach autora; M. Siedziako, „Człowiek o nieskrystalizowanym światopoglądzie”. *Rzecz o Michale Plater-Zyberku*, „sedina.pl magazyn. Rocznik Miłośników Dawnego Szczecina” 2010, nr 5, s. 93.

³⁵ Relacja Edmunda Bilickiego z 9.02.2009 roku, nagranie w zbiorach autora; A. Friszke, *Oaza...*, s. 125; D. Gucewicz, „Przestrzeń wolności” w *Trójmieście. Dzieje gdańskiego Klubu Inteligencji Katolickiej (do 1990 r.)*, mps w zbiorach autora, s. 10.

³⁶ Zob. M. Siedziako, *Powstanie i rozwój działalności Szczecińskiego Klubu Katolików (do 13 XII 1981 r.)*, [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2009. Referaty*, red. Ł. Kamiński, T. Kozłowski, Warszawa 2010, s. 131–140.

³⁷ *Encyklopedia Szczecina*, t. 1–2, suplement 1–3, red. T. Białeckie, Szczecin 1999–2010.

wej, Okręgowej Rady Adwokackiej, Archiwum Państwowym oraz Archiwum Sądu Okręgowego. Zgody na dostęp do akt osobowych byłych pracowników, które pomogłyby w uzupełnieniu części biogramów, nie wyrazili niestety rektorzy Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego i Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego. Sięgnięto także do wspomnień dwójki założycieli szczecińskiego KIK-u – za udzielone informacje serdecznie dziękuję Panom Edmundowi Bilickiemu i Kazimierzowi von Dziembowskiemu. Ustalenie bliższych danych w wielu przypadkach okazało się jednak niemożliwe.

DOKUMENTY

Nr 1

1957 luty 6, Szczecin – Deklaracja ideowa Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie

Deklaracja ideowa Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie

W obliczu przemiany, jaka się dokonała w Polsce po VIII Plenum, niżej podpisani konstituują Klub Inteligencji Katolickiej, jako ośrodek związany ideowo i afiliowany do Ogólnopolskiego Klubu Postępowej Inteligencji Katolickiej.

1. Członkowie Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie przyjmują jako swoje zasadnicze myśli i idee wyrażone w deklaracji Ogólnopolskiego Klubu Postępowej Inteligencji Katolickiej z dnia 23 października 1956 r.!
2. Jako katolicy uważamy, iż nasz pogląd na świat kształtując postawę moralną człowieka zobowiązuje nas do krzewienia dobra wszędzie, gdziekolwiek jesteśmy. Pragniemy pogłębiać poznawanie zasad katolicyzmu oraz własnym wysiłkiem przyczyniać się do rozwoju kultury i moralności społecznej.
3. Jako obywatele stajemy wspólnie ze wszystkimi, którzy pragną swoją postawą i pracą umacniać linię polskiego października – suwerenność, demokrację i wszechstronny rozwój gospodarczy i kulturalny kraju.
4. Jako mieszkańcy Ziemi Zachodnich chcemy szczególnie troszczyć się o rozwój tych ziem, których zespolenie z Macierzą jest historycznym i nieodwracalnym dziełem narodu polskiego. Pragniemy także poprzez żywotność i pracę naszego Klubu przyczyniać się do aktywizacji kulturalnej Szczecina i Pomorza Zachod-

niego, do wzrostu moralności społecznej na naszym terenie, do podnoszenia jego gospodarczego rozwoju.

Szczecin, dnia 6 lutego 1957 r. /-/ podpisy członków założycieli.

^aZa zgodność: A[leksander] Ejsmont^{38a}

Źródło: AP Sz, PWRN, 13278, k. 11, kopia, mps.

Nr 2

1957 luty, Szczecin – Lista członków założycieli Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie

Lista członków założycieli Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie

1. Augustowski Józef³⁹ – mjr rez[erwy]
- ^b 2. Barcikowski Roman⁴⁰ – sędzia S[ądu] W[ojewódzkiego]

³⁸ Aleksander Ejsmont (ur. 1922 w Prużanach, zm. ?) – dziennikarz, do wybuchu II wojny światowej ukończył jedną klasę Liceum Ogólnokształcącego im. św. Wojciecha w Warszawie. Podczas II wojny światowej żołnierz konspiracyjnych organizacji zbrojnych – Polskiej Organizacji Wojskowej „Grunwald”, Konfederacji Narodu, Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej, brał udział w walkach w byłym województwie warszawskim, na wileńszczyźnie i nowogródzynie. Po wojnie przybył do Szczecina, gdzie organizował punkt przerzutowy na Zachód dla byłych żołnierzy Armii Krajowej i podziemia niepodległościowego. W 1946 roku aresztowany pod zarzutem nielegalnego handlu przepustkami do radzieckiej strefy okupacyjnej w Niemczech, po miesiącu zwolniony – funkcjonariusze UB nie dotarli do informacji o jego udziale w zorganizowanym przetrzucie ludzi przez granicę. W marcu 1947 roku skorzystał z amnestii, ujawniając swoją wcześniejszą działalność przed komisją Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Szczecinie. Do 1950 roku pracownik m.in. Państwowej Komunikacji Samochodowej oraz Państwowej Spółdzielni Spożywców „Robotnik” tamże. W latach 1950–1953 kierownik szczecińskiego oddziału paksowskiego „Słowa Powszechnego”, 1953–1955 sekretarz Komisji Duchownych i Świeckich Działaczy Katolickich przy Wojewódzkim Komitecie Frontu Narodowego w Szczecinie, wyrzucony za „wrogą działalność”. W późniejszych latach m.in. dziennikarz Zachodniej Agencji Prasowej w Szczecinie.

^{a-a} Wpisane odręcznie, podpis czytelny.

³⁹ Józef Augustowski – nie ustalono bliższych danych.

^b Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: v[ice]-Prezes.

⁴⁰ Roman Barcikowski (ur. 1896 roku w Poznaniu, zm. 1958 w Szczecinie) – prawnik, absolwent Uniwersytetu Poznańskiego. W latach 1931–1933 aplikant sądowy w Sądzie Grodzkim w Śremie, Sądzie Okręgowym i Prokuraturze Sądu Okręgowego w Poznaniu.

- c 3. Bilicki Edmund⁴¹ – inż.
- 4. Bczyk Henryk⁴² – mgr
- 5. Chaciński Henryk⁴³ – mgr
- 6. Chodyniecki Mieczysław⁴⁴ – inż.
- d 7. Dziembowski Kaz[imierz]⁴⁵ – mgr. inż.
- e 8. Ejsmont Aleksan[der] – red[aktor]
- 9. Horak Eugeniusz⁴⁶ – mgr
- 10. Jezierski Antoni⁴⁷ – inż. mgr
- f 11. Kobosko Józef⁴⁸ – dr

W 1934 roku ukończył aplikację, mianowany asesorem sądowym Sądu Apelacyjnego tamże. W 1937 roku mianowany sędzią Sądu Grodzkiego w Kępnie. Od 1947 roku sędzia Sądu Okręgowego w Lesznie, 1949–1950 pełnił obowiązki notariusza tamże. W 1951 roku powołany na stanowisko sędziego Sądu Powiatowego w Krotoszynie, w tym samym roku delegowany do pełnienia obowiązków sędziowskich w Sądzie Wojewódzkim w Szczecinie.

^c Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: czł[onek] zarz[ądu].

⁴¹ Edmund Jan Bilicki (ur. 1928 w Łobżenicy) – inżynier, polityk, absolwent Szkoły Inżynierskiej w Szczecinie (1954). Od 1954 roku pracownik Biura Projektów Włókien Sztucznych, następnie Biura Studiów i Projektów Przemysłowych Urządzeń Elektrycznych „Elektroprojekt” i Spółdzielni Pracy Dokumentacji Technicznej w Szczecinie. Współorganizator przykościelnego poradnictwa rodzinnego w Szczecinie, w 1980 roku współzałożyciel, następnie wieloletni prezes i członek zarządu Szczecińskiego Klubu Katolików, 1989–1991 senator. W kolejnych latach współorganizator i przewodniczący szczecińskiego koła Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego, członek Rady Politycznej ZChN, radny Rady Miasta Szczecina.

⁴² Henryk Bczyk – nie ustalono bliższych danych.

^e Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: sekretarz.

⁴³ Henryk Chaciński – nie ustalono bliższych danych.

⁴⁴ Mieczysław Chodyniecki – nie ustalono bliższych danych.

^d Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: czł[onek] zarz[ądu].

⁴⁵ Kazimierz von Dziembowski (ur. 1931 w Bydgoszczy) – absolwent Gimnazjum im. Henryka Pobożnego w Szczecinie (1950), inżynierii chemicznej na Politechnice Śląskiej w Gliwicach (1956, studia rozpoczęte na Szkole Inżynierskiej w Szczecinie). W latach 1956–1961 pracownik Biura Projektów Włókien Sztucznych w Szczecinie. W 1961 roku wyjechał do Republiki Federalnej Niemiec.

^e Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: sekretarz.

⁴⁶ Eugeniusz Horak – nie ustalono bliższych danych.

⁴⁷ Antoni Tomasz Jezierski (ur. 1917 w Poznaniu, zm. 1982 w Szczecinie) – inżynier elektryk, absolwent Politechniki Gdańskiej (1946). Od 1947 roku wykładowca Szkoły Inżynierskiej w Szczecinie, następnie Politechniki Szczecińskiej, w latach 1952–1953 i 1960–1963 prodziekan Wydziału Elektrycznego.

^f Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: czł[onek] zarz[ądu].

⁴⁸ Józef Kobosko – nie ustalono bliższych danych.

12. Kondolewicz Stan[isław]⁴⁹ – dr mec[nas]
13. Kuztelski Leopold⁵⁰ – hist[oryk] szt[uki]
14. Kuśnierkiewicz Ludwik⁵¹ – inż.
15. Lassocińska Aleksan[dra]⁵² – chemik
16. Lassociński Marian⁵³ – prawnik
- ⁹ 17. Łaciński Jerzy⁵⁴ – mgr inż.

⁴⁹ Stanisław Kondolewicz (ur. 1904 w Krakowie, zm. 1981 w Szczecinie) – doktor, prawnik, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego (1930) oraz Szkoły Nauk Politycznych w Krakowie (1930). W 1937 roku zdał egzamin adwokacki, do 1939 roku adwokat w Krakowie. We wrześniu 1939 roku wyemigrował do Francji. Jako ochotnik wstąpił tam do 2 Dywizji Strzelców Pieszych, z którą został internowany w Szwajcarii. Po ucieczce powrócił do Francji, w latach 1944–1946 przedstawiciel Polskiego Czerwonego Krzyża w okręgu Tuluzy, kierownik sierocińca w Salies du Salat. W 1948 roku powrócił do Polski, początkowo pracował jako radca prawny, we wrześniu tego roku wpisany na listę adwokatów Rady Adwokackiej w Szczecinie. Od 1978 na emeryturze.

⁵⁰ Leopold Kuztelski (ur. 1901 w Poznaniu, zm. 1966 w Szczecinie) – doktor, historyk sztuki, absolwent Uniwersytetu Poznańskiego (1933). Do 1939 roku kustosz w Muzeum Miejskim w Toruniu, w latach 1946–1947 Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie, następnie związany z różnymi szczecińskimi instytucjami naukowo-badawczymi i artystycznymi, m.in. młodszy konserwator w Muzeum Pomorza Zachodniego, organizator Ogniska Plastycznego, przekształconego później w Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych.

⁵¹ Ludwik Kuśnierkiewicz – nie ustalono bliższych danych.

⁵² Aleksandra Stanisława Lassocińska (z d. Glabisz) – wówczas adiunkt w Katedrze Chemii Ogólnej Pomorskiej Akademii Medycznej, nie ustalono bliższych danych.

⁵³ Marian Lassociński (ur. 1916 w Kretkowie pow. Jarocin, zm. 1997 w Szczecinie) – prawnik, absolwent Uniwersytetu Poznańskiego (1946). W latach 1937–1939 student Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, po wybuchu II wojny światowej, zmobilizowany, podczas kampanii wrześniowej dostał się do niewoli niemieckiej. W latach 1941–1945 na robotach przymusowych w III Rzeszy. W czerwcu 1945 roku powrócił do Polski, podjął przerwane studia prawnicze na Uniwersytecie Poznańskim. W 1948 roku zdał egzamin sędziowski, do 1949 roku asesor sądowy w Dębnie Lubuskim, w latach 1949–1955 sędzia Sądu Grodzkiego, następnie Sądu Powiatowego w Szczecinie, 1955–1957, w 1957 roku wpisany na listę adwokatów Rady Adwokackiej tamże. Od 1983 roku na emeryturze.

⁸ Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: czł[onek] zarz[ądu].

⁵⁴ Jerzy Łaciński (ur. 1928 w Wilnie) – inżynier budownictwa lądowego, konstruktor, absolwent Państwowej Szkoły Techniczno-Przemysłowej w Łodzi (1948), Szkoły Inżynierskiej w Szczecinie (1951) i Politechniki Warszawskiej (1955). Od 1951 roku asystent w Szkole Inżynierskiej w Szczecinie oraz pracownik Biura Projektów Włókien Sztucznych tamże, następnie związany z szeregiem szczecińskich przedsiębiorstw budowlanych i biur projektowych, rzecznik patentowy.

18. Łyczywek Roman⁵⁵ – mecenas
19. Morawska Anna⁵⁶ – mgr
20. Siedlecki Jacek⁵⁷ – prawnik
- ^h 21. Sienicka Antonina⁵⁸ – dr docent
22. Słomiński Jan⁵⁹ – mgr inż.

⁵⁵ Roman Łyczywek (ur. 1916 w Odolanowie, zm. 1994 w Szczecinie) – adwokat, publicysta, absolwent prawa (1937) i ekonomii politycznej (1939) na Uniwersytecie Poznańskim, doktor praw (1962). W czasie wojny członek Szarych Szeregów, w latach 1939–1940 komendant Wielkopolskiej Chorągwi Harcerzy „Chrobry”, zastępca kierownika Wydziału Zachodniego „Pasiaki” Szarych Szeregów, 1940–1945 członek organizacji „Ojczyzna”, uczestnik powstania warszawskiego. Od lipca 1945 roku w Szczecinie, redaktor i korespondent szeregu pism, m.in. „Spraw Zachodnich”, „Przeglądu Zachodniego”, „Tygodnika Wybrzeża”. W latach 1949–1950 represjonowany przez Urząd Bezpieczeństwa, oskarżony o szpiegostwo w tzw. procesie Robineau. W latach 1945–1959 wicedziekan Naczelnej Rady Adwokackiej w Szczecinie, 1956–1959 i 1982–1994 członek Naczelnej Rady Adwokackiej, od 1973 roku członek Rady Programowej NRA, 1965–1968 Komisji Kodyfikacyjnej w Warszawie. W latach 80. obrońca w procesach politycznych. Autor wielu publikacji z zakresu prawa i jego historii.

⁵⁶ Anna Morawska – nie ustalono bliższych danych.

⁵⁷ Jacek Siedlecki (ur. 1906 w Krakowie, zm. 1994 w Szczecinie) – prawnik prawa morskiego, absolwent Uniwersytetu Poznańskiego (1931). W latach 1933–1939 asesor w sądach grodzkich w Bydgoszczy, Gdyni i Kartuzach, 1945 radca prawny Okręgowego Urzędu Ziemskiego w Koszalinie, 1945–1946 sędzia Sądu Grodzkiego i Sądu Okręgowego w Szczecinie, wykładowca na kursach portowo-morskich Izby Przemysłowo-Handlowej w Szczecinie i Ustce, od 1949 przewodniczący Izby Morskiej przy Sądzie Grodzkim w Szczecinie, 1951–1989 doradca Polskiej Żeglugi Morskiej w Szczecinie.

^h Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: v[ice]-Prezes.

⁵⁸ Antonina Sienicka (ur. 1898 w Płońsku, zm. 1979 w Warszawie) – botanik, absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego (1921–1927), doktor (1931), docent (1954). W latach 1929–1939 asystentka, następnie adiunkt na Uniwersytecie Wiedeńskim, w czasie wojny pracownik służby zdrowia, nauczycielka tajnych kompletów, 1945 nauczycielka w Gimnazjum w Toruniu, 1946–1954 adiunkt na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1954–1968 w Wyższej Szkole Rolniczej w Szczecinie, 1955–1957 prodziekan i dziekan Wydziału Rolniczego. Autorka wielu publikacji z zakresu cytologii i embriologii roślin oraz dendrologii.

⁵⁹ Jan Słomiński (ur. 1912 w Chełmie Lubelskim, zm. 1972 w Warszawie) – inżynier elektryk, absolwent Politechniki Warszawskiej (1936). W 1937 roku pracownik Biura Elektryfikacji Ministerstwa Przemysłu i Handlu, podczas wojny oficer AK na Podlasiu, 1947 profesor kontraktowy i kierownik katedry w Szkole Inżynierskiej Szczecinie, następnie Politechniki Szczecińskiej, 1954–1958 dziekan Wydziału Elektrycznego, w 1959 roku ze względów politycznych zwolniony z pracy na uczelni, oczyszczony z zarzutów przez sąd.

23. Specyalski Zyg[munt]⁶⁰ – mgr inż.
24. Spychalska Joanna⁶¹ – plastyk
25. Świątkowski Miecz[ysław]⁶² – prawnik
26. Świerczewski Stan[isław]⁶³ – dr
27. Szymański Janusz⁶⁴ – prawnik
28. Taranda Bogusław⁶⁵ – inż.

W latach 1946–1947 wiceprezes Zarządu Grodzkiego PSL w Szczecinie, 1946 inicjator utworzenia i pierwszy prezes szczecińskiego oddziału Stowarzyszenia Elektryków Polskich, od 1958 roku dyrektor Zakładu Badań i Doświadczeń PRE „Elektromontaż” w Warszawie.

⁶⁰ Zygmunt Specyalski (ur. 1903 w Warszawie, zm. 1982 w Szczecinie) – inżynier geodeta, absolwent Państwowej Szkoły Mierniczej w Poznaniu (1925) i Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Przed wojną pracownik Izby Skarbowej w Poznaniu, następnie kierownik Urzędu Katastralnego w Wejherowie i Gdyni. W 1939 roku brał udział w kampanii wrześniowej, w czasie wojny żołnierz Armii Krajowej na Pomorzu Gdańskim (major). Od 1945 roku w Szczecinie, kierownik Oddziału Nadzoru Pomiarów i Katastru w Wydziale Pomiarów Urzędu Wojewódzkiego. W latach 1947–1973 pracownik Szkoły Inżynierskiej w Szczecinie, następnie Politechniki Szczecińskiej, od 1956 roku kierownik katedry.

⁶¹ Joanna Spychalska (ur. 1930 w Poznaniu, zm. 1995 w Szczecinie) – malarka, absolwentka Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Poznaniu i Sopocie (1953, dyplom 1955). Od 1953 roku w Szczecinie. Autorka obrazów, projektantka witraży, jej prace wystawiano na wielu wystawach w kraju i za granicą.

⁶² Mieczysław Świątkowski – nie ustalono bliższych danych.

⁶³ Stanisław Świerczewski – nie ustalono bliższych danych.

⁶⁴ Janusz Szymański (ur. 1913 w Piotrkowie Trybunalskim, zm. 2004 w Szczecinie) – prawnik, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego (1935). W latach 1936–1939 aplikant sądowy w Sądzie Okręgowym w Piotrkowie Trybunalskim, w marcu 1939 roku otrzymał nominację na asesora sądownego z przydziałem do Prokuratury Sądu Okręgowego w Płocku, a następnie do Wydziału Zamiejscowego w Mławie. Po wybuchu II wojny światowej wrócił do Piotrkowa Trybunalskiego. W latach 1941–1945 asesor-tłumacz w Sądzie Okręgowym tamże, 1945–1946 podprokurator, następnie wiceprokurator w Prokuraturze Sądu Okręgowego tamże, 1946–1950 wiceprokurator w Prokuraturze Sądu Okręgowego w Szczecinie, 1950–1952 podprokurator w Prokuraturze Wojewódzkiej tamże. W 1952 roku bez powodzenia ubiega się o wpisanie na listę adwokatów w Radzie Adwokackiej w Szczecinie, podejmuje pracę jako radca prawny. W kwietniu 1953 roku aresztowany przez UB pod zarzutem przynależności do nielegalnej organizacji oraz szpiegostwa, przetrzymywany w więzieniu mokotowskim w Warszawie oraz w Zakładzie dla Psychiczni i Nerwowo Chorych w Pruszkowie (w następstwie przesłuchań). Uwolniony w październiku 1954 roku, na mocy decyzji Sądu Najwyższego z lutego 1955 roku śledztwo umorzono. W latach 1954–1956 radca prawny w Szczecinie, w 1957 roku wpisany na listę adwokatów w Radzie Adwokackiej w Szczecinie. Od 1983 roku na emeryturze.

⁶⁵ Bogusław Taranda – nie ustalono bliższych danych.

29. Wątorski Józef⁶⁶ – mgr
 30. Załuska Krystyna⁶⁷ – mgr
 31. Znaniecka Grażyna⁶⁸ – mgr
 i 32. Żyliński Jan⁶⁹ – dr
 [...]j
 Za zgodność: Aleksander Ejsmont^k

Źródło: AP Sz, PWRN, 13278, k. 9, kopia, mps.

Nr 3

1957 kwiecień 16, Szczecin – Statut Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie

Statut Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie

Rozdział I

Nazwa, teren działania, siedziba i prawa Stowarzyszenia

§ 1

Stowarzyszenie działające na podstawie niniejszego statutu nosi nazwę: Klub Inteligencji Katolickiej w Szczecinie, nazywany w dalszym ciągu „Klub”.

⁶⁶ Józef Wątorski – nie ustalono bliższych danych.

⁶⁷ Krystyna Załuska – nie ustalono bliższych danych.

⁶⁸ Grażyna Znaniecka – nie ustalono bliższych danych

ⁱ Na marginesie z lewej strony odręczny dopisek: Prezes.

⁶⁹ Jan Żyliński (wcześniej Jan Baradyn, ur. 1929 w Baradynach pow. Lida, obecnie Białoruś) – lekarz, doktor, absolwent Pomorskiej Akademii Medycznej (1954), w 1973 roku obronił pracę doktorską na Wydziale Lekarskim Śląskiej Akademii Medycznej. Na przełomie 1942/1943 roku wstąpił do Armii Krajowej, przyjął pseud. „Pantera”, posługiwał się również fałszywym nazwiskiem – Jan Żyliński (zalegalizowanym w 1957 roku) brał udział w działaniach na wileńszczyźnie. Od 1946 roku w Szczecinie, represjonowany przez UB – w 1948 roku aresztowany za wygłoszenie „tendencyjnego referatu” w szkole, zgodził się na współpracę, której następnie odmówił (w dokumentach UB określony jako „dwulicowy”). Po ukończeniu studiów prowadził praktykę lekarską w Szczecinie, m.im. w Przychodni Portowej. W październiku 1973 roku wyjechał do Warszawy, gdzie podjął pracę jako lekarz-inspektor sanitarny w Ministerstwie Komunikacji.

^j W dokumencie pominięto wpisane po prawej stronie przy każdej osobie, za wyjątkiem Romana Barcikowskiego, prywatne adresy.

^k Z prawej strony odręczny podpis: A. Ejsmont.

§ 2

Terenem działalności Klubu jest miast Szczecin i województwo szczecińskie.

§ 3

Siedzibą Klubu jest Szczecin.

§ 4

Klub jest stowarzyszeniem zarejestrowanym i posiada osobowość prawną. Używa pieczęci okrągłej z napisem: Klub Inteligencji Katolickiej w Szczecinie.

Rozdział II

Cel i środki działania

§ 5

Klub jest społeczną organizacją obywateli polskich – katolików, którzy zgodnie ze swoim światopoglądem w ramach ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mają na celu:

- a) pracę intelektualną i moralną w oparciu o naukę Kościoła katolickiego dla kształtowania osobowości ludzkiej i wychowania człowieka świadomego swych obowiązków indywidualnych i społecznych;
- b) pracę w zakresie tworzenia, pogłębiania i szerzenia kultury intelektualnej, artystycznej i obyczajowej;
- c) wzajemne niesienie pomocy duchowej i materialnej zwłaszcza w stosunku do chorych, starców, kalek i wielodzietnych rodzin;
- d) przeciwdziałanie społecznym chorobom moralnym takim jak: chuligaństwo, alkoholizm, rozwydrzenie obyczajowe, nieuczciwość w pracy, kradzież mienia publicznego itp.

§ 6

Powyższe cele Klub realizuje przez stworzenie możliwości pracy intelektualnej i wychowawczej za pomocą:

- a) organizowania zebrań otwartych,
- b) organizowania odczytów,
- c) organizowania zebrań dyskusyjnych,
- d) dostarczania lektury,
- e) organizowania imprez naukowych,
- f) organizowania imprez artystycznych,
- g) prowadzenia czytelnicy i biblioteki,
- h) organizowania publikacji,
- i) powoływania zespołów i innych organów oraz form działania odpowiadających celom Klubu,
- j) współpracy z innymi organizacjami religijnymi i społecznymi.

Rozdział III

Członkowie, ich prawa i obowiązki

§ 7

Klub zna trzy rodzaje członkostwa:

- a) członkowie zwyczajni,
- b) członkowie zespołu,
- c) członkowie uczestnicy.

§ 8

Przyjęcie w poczet członków zwyczajnych następuje na podstawie deklaracji złożonej do Zarządu Klubu, który w tej sprawie podejmie uchwałę większością 2/3 głosów.

Przyjęcie w poczet członków zespołów następuje na podstawie deklaracji złożonej do Zarządu Zespołu, który w tej sprawie podejmuje uchwałę zwykłą większością głosów.

Przyjęcie w poczet członków – uczestników następuje na podstawie rejestracji w sekretariacie Klubu.

§ 9

Członek zwyczajny Klubu ma prawo:

- a) uczestniczenia w Walnych Zebraniach Klubu oraz realizowania czynnych i biernych praw wyborczych do Zarządu Klubu.
- b) brania udziału w działalności Klubu.

§ 10

Członek zwyczajny Klubu ma obowiązek:

- a) realizowania światopoglądu katolickiego w życiu osobistym i zbiorowym.
- b) ścisłego przestrzegania statutu, stosowania się do uchwał Zarządu Klubu i wprowadzania ich w życie.
- c) brania czynnego udziału w działalności Klubu.
- d) regularnego płacenia składek członkowskich.

§ 11

Członek zespołu Klubu ma prawo:

- a) uczestniczenia w zebraniach Zespołu Klubu oraz realizowania czynnych i biernych praw wyborczych do Zarządu Zespołu.
- b) brania udziału w działalności Zespołu.

§ 12

Członek Zespołu 'Klubu' ma obowiązek:

- a) realizowania światopoglądu katolickiego w życiu osobistym i zbiorowym.
- b) ścisłego przestrzegania Statutu, stosowania się do uchwał Zarządu Klubu oraz Zarządu Zespołu i wprowadzania ich w życie.

---

¹⁻¹ Dopisane odręcznie.

- c) brania czynnego udziału w działalności Zespołu.
- d) regularnego płacenia składek członkowskich.

§ 13

Członek uczestnik Klubu ma prawo brania udziału w zebraniach otwartych Klubu i jego Zespołów.

§ 14

Członek uczestnik Klubu ma obowiązek:

- a) realizowania światopoglądu katolickiego w życiu osobistym i zbiorowym
- b) ścisłego przestrzegania Statutu.
- c) regularnego płacenia składek członkowskich.

§ 15

Za nieprzestrzeganie Statutu Zarząd Klubu względnie Zarząd Zespołu ma prawo, po uprzednim omówieniu sprawy z zainteresowanym w przeciagu 14 dni od dnia zgłoszenia sprawy, – wykluczyć członka z Klubu.

Od decyzji Zarządu Klubu członek ma prawo odwołania się do Walnego Zebrania, które winno podjąć decyzję w terminie 6 tygodni od dnia zgłoszenia sprawy. Od decyzji Zarządu Zespołu członkowi przysługuje prawo odwołania się do Zarządu Klubu, który winien podjąć decyzję w terminie dwutygodniowym.

§ 16

Przynależność do Klubu oraz prawa i obowiązki ustają z chwilą:

- a) wystąpienia zgłoszonego w Sekretariacie Klubu.
- b) skreślenia z listy członków z powodu niepłacenia składek przez 6 miesięcy.
- c) wykluczenia z Klubu w trybie § 15 Statutu.

[...]¹

Źródło: AP Sz, PWRN, 13278, k. 13–17, kopia, mps.

¹ W dokumencie pominięto kolejne rozdziały: „Ustrój i władze Klubu”, „Fundusze i majątek”, „Sekretariat Klubu” oraz „Rozwiązanie Klubu”.

Nr 4

1957, luty 28, Szczecin – Pismo przedstawicieli Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Szczecinie z prośbą o przyznanie środków na rozpoczęcie działalności

Klub Inteligencji Katolickiej w Szczecinie
Jagiellońska 19/3⁷⁰
tel. 33872

Szczecin dn. 28.02.57 r.
So.110/24/57

Do

Prez[ydium] M[iejskiej] R[ady] N[arodowej]
w Szczecinie

Zarząd Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie potwierdzając odbyte rozmowy wstępne zwraca się do Prez[ydium] MRN z prośbą o udzielenie pomocy w rozpoczęciu działalności.

W tym celu Klub prosi o przydzielenie lokalu oraz pomoc w jego wyposażeniu.

Do niniejszego pisma załączamy wykaz potrzeb Klubu związanych z projektowaną działalnością to jest: organizowaniem odczytów, dyskusji wewnętrznych, prowadzeniem biblioteki, czytelni pism itp.

Na zorganizowanie biblioteki (zakup książek i regałów) oraz czytelni pism Zarząd Klubu zamierza zdobyć fundusze uciekając się do ofiarności społecznej (loteria fantowa), natomiast dalsze fundusze konieczne na uzupełnianie i odnawianie stanu książek oraz dalszą prenumeratę pism jak również wynagrodzenie dla bibliotekarki zamierza uzyskać z prowadzenia odpłatnej wypożyczalni książek jak i czytelni pism.

Pokrycie kosztów administracji lokalu zamierzamy uzyskać przez wydzierżawienie koncesji na prowadzenie kawiarni zamkniętej. Kwoty uzyskane z dzierżawy byłyby użyte na opłatę czynszu, opału, światła, telefonu, pensji dla jednego pracownika umysłowego oraz koszty sprzątnięcia lokalu.

⁷⁰ Adres prywatny Aleksandra Ejsmonta.

Ewentualne wyjazdy członków Klubu pokrywane byłyby przez Biuro W[ojewódzkiego] K[omitetu] F[rontu] N[arodowego] względnie w okresie późniejszym z własnych wygospodarowanych funduszy.

Sekretarz Klubu (Aleksander Ejsmont)
I – VicePrezes (Roman Barcikowski)
Prezes (Jan Żyliński)^m

zał.
[...]ⁿ

Źródło: AP Sz, PWRN, 13278, k. 29, oryginał, rps.

Nr 5

1957 czerwiec 15, Szczecin – Notatka służbowa zastępcy kierownika Wydziału Społeczno-Administracyjnego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie

Szczecin, dnia 15 VI 57 r.

Notatka służbowa

W dniu 6 bm. st[arszy] insp[ektor] [R.] Panek⁷¹ zgłosił się do mnie wraz z v-ce prezesem Klubu Inteligencji Katolickiej ob. Ejsmontem, celem ustalenia przyczyn przewlekłego załatwiania sprawy rejestracji Klubu.

W toku rozmowy wyjaśniłem ob. Ejsmontowi, że z powodu nawału pracy nie jesteśmy w stanie nadażyć z rejestracją wszystkich stowarzyszeń.

Ponadto, ob. Ejsmontowi wyjaśniłem, że w sprawie zorganizowania odczytu na temat aktualnych zadań społecznych katolików, winien się zwrócić pisemnie do P[rezydium] MRN o uzyskanie zezwolenia na ten cel. Wyjaśniłem mu również że ponieważ Klub nie został jeszcze zarejestrowany nie może jako taki występować na zewnątrz.

Ob. Ejsmont przyjął powyższe do wiadomości.

^m Przy nazwiskach podpisy.

ⁿ Pominęto załącznik: Wykaz potrzeb Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie związanych z rozpoczęciem działalności zawierający spis przedmiotów potrzebnych do wyposażenia planowanego biura (biurka, krzesła, wieszaki, materiały biurowe, franki itp.) opiewający na łączną kwotę 60 tys. zł.

⁷¹ R. Panek – nie ustalono bliższych danych.

Po przekonsultowaniu się na ten temat z tow. [Kazimierzem] Golczewskim⁷² zostało ustalone, że odczyt może być zorganizowany, lecz nie pod szyldem Klubu.

Następnego dnia powiadomiłem telefonicznie ob. Ejsmonta o zajętych w tej sprawie stanowisku przez W[ojewódzki] Z[arząd] S[praw] W[ewnętrznym].

W dniu 16 VI br. jak wynika z notatki w Głosie Szczecińskim z dn. 13 bm. odbędzie się zaplanowany odczyt przew[odniczącego] Koła Poselskiego „Znak” dr. Stanisława Stomma⁷³, a organizatorem odczytu jest Klub Intel[igencji] Katolickiej.

W dniu wczorajszym zwrócił się do mnie telefonicznie ob. Ejsmont zapytaniem o której godzinie będzie można przyjść do tutajszego Wydziału w poniedziałek, ponieważ poseł dr. Stomma ma zamiar przeprowadzić z nami na ten temat rozmowę. Wyjaśniłem mu że uważam za słuszną aby rozmowa ta odbyła się z kier[ownikiem] W[ojewódzkiego] Z[arządu] S[praw] W[ewnętrznym] (powiedział, że porozumie się z tow. Golczewskim).

W dniu dzisiejszym w telefonicznej rozmowie z W[ojewódzkim] U[rzędem] K[ontrol]i P[rawy] P[ublikacji] i W[ydawstw] ustaliłem, że jedynie w Redakcji ustalić będzie można kto poda do druku treść notatki zawiadamiającej o mającym się odbyć odczycie.

**Zastępca Kierownika
Wydziału Społeczno Administracyjnego**
(S[tefan] Michalski)^{74o}

Źródło: AP Sz, PWRN, 13278, k. 45–46, oryginał, rps.

⁷² Kazimierz Golczewski – nie ustalono bliższych danych.

⁷³ Stanisław Stomma (ur. 1908 w Szacunach k. Kiejdan, zm. 2005 w Warszawie) – prawnik, polityk i publicysta, absolwent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1932), 1937 doktor praw, 1938–1939 studia prawnicze we Francji, 1947 habilitacja. W czasie wojny nauczyciel tajnych kompletów. W latach 1945–1950 pracownik Uniwersytetu Jagiellońskiego, zwolniony z powodów politycznych, przywrócony do pracy w 1956 roku, 1946–1953 współzałożyciel miesięcznika „Znak”, od 1946 roku członek redakcji „Tygodnika Powszechnego”, 1957–1976 poseł na Sejm PRL (członek Koła Poselskiego „Znak”), 1981–1984 przewodniczący Prymasowskiej Rady Społecznej, 1985–1989 współzałożyciel i przewodniczący Klubu Myśli Politycznej „Dziekania”, 1989 uczestnik Okrągłego Stołu, 1989–1991 senator. Autor wielu publikacji naukowych i książek.

⁷⁴ Stefan Michalski – nie ustalono bliższych danych.

o Powyżej nieczytelny podpis.

Nr 6

1957 czerwiec 17, Szczecin – Notatka służbowa zastępcy kierownika Wydziału Społeczno-Administracyjnego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie

Notatka służbowa

W dn[iu] 16 VI br. udałem się do „Klubu 13 Muz” na odczyt dr. Stommy zorganizowany staraniem Klubu Inteligencji Katolickiej (pomimo zakazu działalności oraz telefonicznego przypomnienia o tym w dn[iu] 7 bm. ob. Ejsmontowi – odczyt ten zorganizowany został pod szyldem Klubu Inteligencji Katolickiej) – zaproszenie w załączeniu).

Na odczycie obecnych było około 100 osób, przeważająca większość to ludzie starszej daty.

Odczyt zagał ob. Ejsmont o godz. 18:45, a następnie odczyt wygłosił dr. Stomma na temat „aktualne zadania społeczne Katolików”, który trwał do godz. 19:25. Po przerwie 15 minutowej, do godz. 21:00 trwała dyskusja, która ograniczała się w zasadzie do udzielania odpowiedzi na zadawane pytania ustne, lub też na kartkach.

Przebieg odczytu był następujący:

W pierwszej części dr. Stomma nakreślił historyczną działalność grupy „Znak”, nawiązując przy tym do „Polskiego Października”.

Zaznaczył również na wstępie, że działalność Klubu ma charakter apolityczny, z czym zresztą później niektórzy dyskutanci nie zgodzili się. Mówił dalej o zadaniach społecznych Katolików, o tym że grupa ich nie ma zamiaru prowadzić żadnej walki przeciwko obecnemu ustrojowi itp. Jednym słowem oficjalnie niczym nie starał się wykazać, że jest to jakaś reakcyjna organizacja w przeciwieństwie do „Paxu”.

W dyskusji były różnego rodzaju pytania od zwolenników zaciętej walki z grupą „Pax”, w wyniku której powinno nastąpić zjednoczenie wszystkich Katolików polskich poprzez zadania Klubu, do wychowania młodzieży w duchu Katolickim, a nie tylko traktowanie nauki religii jako przedmiotu.

Odpowiadając na to ostatnie pytanie dr Stomma powiedział, a jakież może być inne wychowanie od tego które jest w ustroju, w którym rządzi Partia Komunistyczna, w którym jest dyktatura proletariatu. W takim ustroju żyjemy i z tym się musimy pogodzić, mimo że się z tym nie zgadzamy. Nie mamy jednak zamiaru prowadzić polityki „Paxu”.

Dr Stomma powtórzył również anegdotkę opowiedzianą na posiedzeniu Sejmu przez jednego z posłów Katolickich. „Polskę przed październikiem można było porównać do zepsutego samochodu. Po październiku natomiast do tegoż samego samochodu w którym naprawiony został tylko klakson”.

Nadmienić należy, że poza wyjaśnieniem ob. Ejsmonta, że działalność Klubu nie będzie mogła się rozwijać dopóki nie zostanie on zarejestrowany, więcej niekorzystnych momentów nie było.

Szczecin, dn. 17 VI 57 r.

**Zastępca Kierownika
Wydziału Społeczno Administracyjnego^p**

Źródło: AP Sz, PWRN, 13278, k. 47–48, oryginał, rps.

Nr 7

1957 lipiec 8, Szczecin – Pismo Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie z odmową rejestracji Klubu Inteligencji Katolickiej w Szczecinie

^rSzczecin, dnia 8 lipca 1957 r.^s

Ob. Ob. Założyciele stow[arzyszenia] p.n.
Klub Inteligencji Katolickiej
w Szczecinie
na ręce Ob. Aleksandra Ejsmonta
zam. w Szczecinie ul. Jagiellońska 19 m. 3

W związku z wnioskiem z dnia 16 IV 1957 r. o rejestrację stowarzyszenia p.n. Klub Inteligencji Katolickiej w Szczecinie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej działając na podstawie art. 20 prawa o stowarzyszeniach /Dz.U. RP z 1932 r. Nr. 94 poz. 808/ odmawia wpisu do rejestru tego stowarzyszenia i zakazuje działalności którą ono przejawia.

Decyzję niniejszą uzasadnia się następująco:

Powstanie stowarzyszenia nie odpowiada względom pożytku społecznego, gdyż większość postanowień statutowych zawartych w rozdziale traktującym o celach stowarzyszenia realizowana jest przez stowarzyszenia już istniejące. Ponadto założenia statutu noszą charakter wybitnie elitarny – spreczny z duchem demokratyzmu.

^p Podpis nieczytelny Stefana Michalskiego.

^r Z lewej strony pieczęć prostokątna: Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie oraz wpisany na maszynie nr: Sa IV-25/72/57.

^s Data dzienna wpisana odręcznie.

Od niniejszej decyzji przysługuje obywatelom prawo wniesienia odwołania do Ministra Spraw Wewnętrznych za pośrednictwem tut. Prezydium w ciągu dni 14-tu, licząc od dnia następnego po doręczeniu decyzji.

Z up[oważnienia] Przewodniczącego Prezydium^t

“Wysł[ano] dn[ia] 9 VII 57
ze zwrotnym potwierdzeniem odbioru
Panek^u”

Źródło: AP Sz, PWRN, 13278, k. 55, oryginał, mps.

---

^t Niżej nieczytelny podpis Stefana Michalskiego.

^{u-u} Dopisek odręczny, powyżej nieczytelny podpis Stefana Michalskiego.